

Jan de Lange

voormalig hoogleraar-directeur Freudenthal Instituut
Katwijk
j.delange@uu.nl

In Memoriam Frederik van der Blij (1923–2018)

Een diplomaat aan het front

Op 27 januari 2018 is Frederik van der Blij overleden, emeritus hoogleraar wiskunde van de Universiteit Utrecht en erelid van het Koninklijk Wiskundig Genootschap. Hij werd 94 jaar. Vier vrienden en oud-collega's blikken terug op zijn leven en werk. In dit tweede deel bespreekt Jan de Lange de periode dat Van der Blij directeur was van het Instituut Ontwikkeling Wiskunde Onderwijs (IOWO), wat later het Freudenthal Instituut is gaan heten. Jan de Lange was daar zijn opvolger als directeur.

Fred van der Blij was een vriendelijke, innemende, belangstellende man. Niet zo op de voorgrond tredend, maar een goed luisterende, rechtschapen hoogleraar. Echt niets op aan te merken.

Het was dan ook een speling van het noodlot dat hij juist directeur van het Freudenthal Instituut was rond 1980. Dat heette toen anders: Instituut Ontwikkeling Wiskunde Onderwijs (IOWO). Vóór 1980 had het een kleine veertig werknemers. En tot dat moment was er nauwelijks tegenwind geweest. Enter Ad Hermes.

Ad Hermes was een katholieke wiskundeleraar, die zich via de gemeentepolitiek van Beverwijk in de Tweede Kamer ontwikkelde tot staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen belast met basisonderwijs en de verzorgingsstructuur. En dat was nou net het probleem. Ad wilde, nota bene als wiskundeleraar, zich sterk maken voor de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO), en volgens zijn logica, moest het IOWO overgaan naar de SLO.

Die logica stuitte op enige weerstand: een internationaal bekende Amerikaan, Tom O'Brien, startte een protestbrievenactie. En een groot aantal IOWO'ers weigerde de overstap. Waaronder schrijver dezes.

En Van der Blij stak zijn mening op het ministerie niet onder stoelen of banken. Uiteindelijk werd het IOWO opgeheven, maar het Freudenthal Instituut gered: de afdeling 'Onderzoek' van het IOWO mocht, vijf man groot, overleven binnen de universitaire structuur van de Universiteit Utrecht. Zonder deze dramatische maar achteraf succesvolle en allesbeslissende redding zou het Freudenthal Instituut er nooit geweest zijn. Dat vond van der Blij's voorganger Hans Freudenthal ook. Die bleef aan als vrijwilliger. De naam werd Onderzoek Wiskundeonderwijs en Onderwijs Computercentrum (OW&OC), later Freudenthal Instituut.

Maar van der Blij werd zwaar gestraft: hij moest persoonlijk die vijf mensen uitzoeken. Ofwel: hij moest een dikke dertig

mensen ontslag aan zeggen. Lees nu even de eerste zinnen terug van dit stukje.

Later heeft hij zijn opvolger verteld dat dit de lastigste taak van zijn leven was geweest. Dat had hij niet hoeven vertellen. Ik herinner me de enorme spanning die in de gangen hing van de Tiberdreef. Een voor een werden we opgeroepen. En een voor een kwamen we weer naar buiten. Altijd met bedrukt gelaat: want als jij mocht blijven dan wist je zeker dat er minstens drie anderen dat geluk niet hadden.

Het waren sombere dagen. Ook voor de vijf wat gelukkigere vogels. Het is zo goed dat Fred getuige is geweest van, en een grote rol heeft gespeeld in de ongelofelijke opbloei, zowel nationaal als internationaal. Dat laatste (internationaal) is volgens hem beslissend geweest voor de groei.

We hebben later nog wel eens gelachen om staatssecretaris Hermes en de wet op de onderwijsverzorging. Van der Blij: de vriendelijk hoogleraar die zijn tanden kon laten zien als de situatie dat vroeg en dan ook nog eens niet weg liep van de verantwoordelijkheid.

HEWET-project

Heel belangrijk was zijn inzet — naast de 'doorstart' van het instituut — voor het HEWET-project. Dat betrof de herverkaveling

Frederik van der Blij in zijn studeerkamer

Foto: uit het archief van de familie van der Blij

eindexamenprogramma's wiskunde. Vóór 1 januari 1981 had Fred hemel en aarde en het ministerie in de vorm van drs. W.C. Riel, bewogen om een project dat een nieuwe curriculum wiskunde A op moest leveren echt door het nieuwe OW&OC instituut te laten uitvoeren.

Zijn tactiek werkte boven verwachting: er werd een team bij OW&OC aangesteld met als netto resultaat een extra functie voor vijf jaar! In april 1981 werd onze Fred voorzitter van de begeleidingscommissie HEWET Herverkaveling Wiskunde 1 en 2. De taak van deze commissie was drieledig: het ministerie adviseren welke scholen mochten experimenteren met wiskunde A (er lag al een rapport). Ten tweede: het team te adviseren omtrent de komende experimenten (hier werden materialen voor ontwikkeld). En ten slotte adviseren naar het ministerie omtrent nascholing. Dat laatste werd nog een heikel punt, maar het tact en de rechtlijnigheid van de voorzitter bleken uiteindelijk succesvol.

Voor OW&OC, later dus het Freudenthal Instituut, bleek dit nadien de levenslijn naar een duurzame toekomst. Ook hier werd later de meesterhand van de schilder duidelijk. Het is voor mij, als naast betrokkene moeilijk om objectief te zijn. Maar in een wat willekeurige volgorde ziet de strategie van Fred, er ongeveer zo uit:

1. Laat het IOWO als onderzoeksgroepje een been tussen de deur houden binnen de (sub)faculteit Wiskunde van de Universiteit Utrecht.
2. Zorg ervoor dat er een substantieel project komt voor de bovenbouw van het vwo. Dat maakt overleving mogelijk en spreekt wellicht de wiskundigen wat meer aan. Wordt zelf voorzitter van het begeleidingsteam.
3. Zorg dat de formatie van OW&OC hierdoor uitgebreid wordt.
4. Streef ondertussen naar de status van volwaardige 'vakgroep' bij de faculteit en bereid een eventuele leerstoel voor.

Hierbij werkte Fred nauw samen met Dirk Siersma.

5. En gewoon, als veiligheidsklep: zorg ervoor dat er eventueel iemand van binnen uit kan solliciteren naar deze leerstoel. Schrijver dezes werd 'aangemoedigd' een proefschrift te schrijven over het HEWET-project, waarin hij een rol speelde, vooral met Martin Kindt samen.

Tot slot

Hoe het ook zij: Fred van der Blij heeft een enorm grote rol gespeeld in het meebouwen aan het Freudenthal Instituut. En aan de inhoud van het Nederlandse wiskundeonderwijs: hij vervulde talrijke andere rollen bij het vormgeven van het havo-onderwijs, en de curricula voor 12-16-jarigen (Commissie van der Blij).

Beste Fred: dankzij jou hebben velen een fantastische tijd gehad bij IOWO, OW&OC en Freudenthal Instituut. Gelukkig heb ik je dat herhaaldelijk kunnen laten weten. Nog een keer: Bedankt! ☘